

historie

innhold nr. 4-07



HISTORISKE NYHETER

5



MYSTERIET JIM THOMPSON

6

Marianne Storberg



KRIGSFLYGEREN FRA GILDESKÅL

12

Bernard Duncan Lyng og Helge Jæger Nilsen



TYSKLANDSSTUDENTENE

20

Jorunn Sem Fure



FORTSATT SVENSKEN!
- Fortiden er et fremmed land

34

Peder Figenbaum



**EKTESKAP MELLOM BRITISKE
KVINNER OG NORSKE MENN**

40

Grete Müller



"TYSKERTØSER"

54

Terje A. Pedersen



**EN STATSMINISTERS SELVMORD
OG EN PIKES KJÆRLIGHET**

60

O. Henrik Akeleye Braastad



**MYTEN OM
"DET STATSBERENDE PARTI"**

68

Odd Gunnar Skagestad

Myten om "Det statsbærende parti"

Under lesningen av artikkelen "Fra rød by til usynlig fare" i Historie nr.3 - 2007 kommer plutselig en gammel kjenning krypende ut av treverket. Et øyeblikk og en hendelse blottet for gjensynsglede. Blikket konfronteres med setningen "Staten – med Arbeiderpartiet som det statsbærende partiet – ble en sterk byggherre på industristeder som Mo i Rana, Sunndalsøra, Årdalstangen og Øvre Årdal".



Et statsbærende parti?

AV ODD GUNNAR SKAGESTAD

Visse begreper og fenoméner som man trodde og håpet at man hadde gjort seg ferdig med, har en lei tendens til å dukke opp igjen og peke nese av oss. Det gjelder blant annet deler av den totalitære stats tankegods. Mediene kan til det kjedsommelige fortelle oss at i våre dager er det den såkalte nyliberalismen som gjelder og markedstenkningen som rår. Formynderstaten, for ikke å snakke om den totalitære stat, er et konsept som er parkert, nei *dumpet* - på historiens skraphaug. Og best som vi nesten begynner å tro på det, kryper *Drømmen om Partistaten* frem som et gufs fra en fortid spekket med skumle skrømt. Ett av de mest gjenstridige gjenferdene er myten om *Det Statsbærende Parti*.

Eksempelene er tallrike, - også innen den statsvitenskapelige faglitteratur. Blant eksempler av forholdsvis fersk dato finner vi en artikkel med den kronglete tittelen *Bare når utenriks blir innenriks: utenrikspolitikken i partiene* i boken *Norsk utenrikspolitisk praksis* (Birgitte Kjos Fonn, Iver B. Neumann og Ole Jacob Sending (red.), Oslo 2006).

Flere steder ser vi her Høyre og Arbeiderpartiet omtalt som "statsbærende partier". Artikkelforfatterne er Janne Haaland Matlary og Audun Halvorsen. Førstnevnte er professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo, og må således antas å ha greie på hva hun skriver om. Men har hun det?

Blar vi tilbake til *Aftenposten* 16. mai 2006, finner vi en debattartikkel hvor statsviterne Ashgar Ali og Shoaib Sultan kunne fortelle oss at Fremskrittspartiet skal bli et statsbærende regjeringsparti og kopiere Arbeiderpartiets stilling i det forrige århundre. Hva de to artikkelforfatterne måtte mene om Frp og Ap får være så sin sak. Men hva med uttrykket *statsbærende (regjerings-)parti*?

Uttrykket *Statsbærende parti* ble innført i det norske språk av Nasjonal Samling (NS) som skrytebetegnelse på seg selv, hvilket burde ha sikret det en urokkelig plass i historiens skammekrok. Kunnskapsforlagets *Store Norske Leksikon* er prisverdig tilbakeholden i sin omtale av

dette særegne sosiopsykopatiske fenomenet, og nøyer seg med følgende presentasjon: *Statsbærende parti. Under den tyske okkupasjon av Norge utferdiget Vidkun Quisling en "lov om parti og stat" 12. mars 1942, hvor Nasjonal Samling etter tysk mønster ble kalt "det statsbærende parti" i Norge. I denne sammenheng ble det også fastsatt straff for å krenke eller angripe partiet.*

Man skulle tro at vi var blitt kvitt denne vanskapningen da okkupasjonen tok slutt og NS gikk dukken i 1945. Slik skulle det imidlertid ikke gå. Enkelte av de mer tilårskomne blant oss vil spesielt minnes hvordan Høyres formann C.J. Hambro i en radiodebatt på 1950-tallet hadde brukt det samme ordet "statsbærende" om Det Norske Arbeiderparti. Statsminister Einar Gerhardsen, som hadde orden på begrepene, tryglet Hambro om å slutte med det, hvilket Hambro – forståelsesfullt nok – rettet seg etter.

Flere vil trolig også huske at uttrykket gjorde en kortvarig gjestepoptreden i mediene på begynnelsen av 1960-tallet, da en yngre Høyre-politiker (navn behøver ikke nevnes her) kom i skade for å benytte det om Arbeiderpartiet. Vedkommende ble omgående refset av eldre partikolleger for sin usømmelige tale – slik kunne man dog ikke omtale selv bitre politiske motstandere! – skjønt mannens unge alder jo var en formildende omstendighet.

Men utøyt forgår ikke så lett. For politiske aktører og kommentatorer med sans for denslags, må uttrykket "statsbærende parti" øyensynlig ha etterlatt en spesielt søt smak i munnen. En mersmak med residuale assosiasjoner til ansvar, autoritet og fremfor alt *makt*, et uttrykk med pirrende overtoner av uhemmet maktkåtskap og maktutøvelse. Etter hvert som årene gikk og den politiske arena ble stadig tettere befolket av stadig yngre og stadig mer historieløse aktører, skulle uttrykket for alvor komme til en heder

og verdighet som gammelnazzen bare hadde kunnet drømme om. Som visedikteren Otto Nielsen kunne ha sagt det: *- He's dead but he won't lie down!*

En foreløpig kulminasjon kom da daværende sjefredaktør Steinar Hansson i *Dagsavisen Arbeiderbladet* 17. april 1999 fastslo at: *For første gang i KrFs historie brukes nå vitterlig uttrykket 'statsbærende parti' om egen partiroлле. Flere ganger ble dette ordet – som nesten alltid har vært knyttet til Arbeiderpartiet – nevnt fra landsmøtets talerstol.*

Ikke alle fant Kristelig Folkepartis nye selvbilde like høvisk. Blant de mer forargede var Høyres nestleder Inge Lønning, som på sitt eget partilandsmøtes talerstol fyrte av følgende kraftsalve (I følge *Aftenposten* 25. april 1999): *Vi får ta det som enda et tegn på at hukommelsestapet i Norge nå er blitt akutt. Det er aldeles meningsløst å snakke om et "statsbærende parti" i et parlamentarisk demokrati, og særlig i forbindelse med et parti som har mellom 10 og 15 prosent i oppslutning. Det eneste partiet som har forsøkt å være statsbærende, opererte i tiden mellom 1940 og 1945. Jeg vil ikke engang nevne dets navn.*

Det skulle imidlertid melde seg på flere liebhavere i konkurransen om å få smykke seg med honnørordet. I artikkelen *Høyre har røttene i behold* i nr. 3-2005 av tidsskriftet *Minerva*, kunne Torbjørn Furulund formidle det tradisjonelle, snusfornuftige og selvtilfredse bildet av partiet Høyre, et bilde som mange nok ville kjenne igjen og være vel vant til å forholde seg til. Et trygt og greit bilde. Med bakgrunn som leder i Høyres Studenterforbund måtte Furulund antas å ha rede på hva han skrev om. Derimot turde trolig enkelte – vel også noen av partiets egne medlemmer og sympatisører – finne det mindre greit når artikkelforfatteren fant det for godt å skrive følgende: *Høyre tok i sin tidlige fase som politisk parti opp i seg arven fra embetsmannsstaten, nem-*

lig å være det statsbærende parti i tråd med embetsmannstradisjonen, og på den annen – de næringsdrivendes parti i tråd med utviklingen av et kjøpmannsvelde og et økende antall industrieiere.

Det er vanskelig å se hvordan partiet Høyre kan være komfortabel med et slikt selvbilde. Er det partiets dypere refleksjoner – en uforløst og underbevisst drøm om partistaten – som blottlegges? Eller er det kun tale om et utslag av språklig og begrepsmessig uformuenhet, – en bevisstløs og historieløs omgang med et ord man synes lyder kjekt? I så fall er det så man uvegerlig minnes Rolv Wesenlunds (eller var det Fleksnes'?) råd om å avstå fra å *bruke fremmedord som man ikke er adekvat med.*

Om vi borer litt dypere i selve uttrykket "statsbærende parti", må det – for overhodet å ha noen mening – bety et politisk parti som påberoper seg å være statens fundament og bærebjelke. Altså: Hvis partiet svikter, raser hele staten sammen, – intet mindre! Historien kjenner få eksempler på slikt. Når for eksempel Nasjonal Samling påstod at det var et statsbærende parti, var det en gedigen bløff: Da NS forsvant, bestod vitterlig den norske stat fortsatt ... Det nærmeste man kommer et virkelig statsbærende parti, var da heller ikke NS, men Det Allrussiske Kommunistparti, senere Sovjetunionens Kommunistparti (SUKP), som i 1922 sørget for å opprette Sovjetunionen (Unionen av Sovjetiske Sosialistiske Republiker, fork. USSR). Da SUKP i 1990-91 rakk net for alvor, sprakk også USSR.

En interessant historie og et fascinerende tema, men vel noe fjernt fra det norske Høyres autoriserte selvforståelse? Og vel heller ikke noe robust for bilde for andre norske politiske partier, det være seg Ap, Kr.F. eller Frp? Eller er det andre partier som måtte ønske å fremme sitt kandidatur?